TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 8, Sayı: 30, Eylül 2021, s. 34-56

Doç. Dr. Sinan ÇAYA

İstinye Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
sinacaya@hotmail.com

RESSAM AHMET YAKUPOĞLU'NUN ARDINDAN...

Özet

Ahmet Yakupoğlu uzun, üretken, verimli bir ömür sürdü. Resimden başka klasik musikî meşki, minyatür ve tezhip (kitap /levha süslemeleri) ile de ilgilendi. Her zaman için taslama tavırlardan uzak duran bu sanatkâr; bu sayede bir yandan şahsında samimiyeti ve dürüstlüğü temsil ederken; bir yandan da; güzel sanatlar adına; örnek düzeyde sebatkârlık ve etkin bir fikir işçiliği ortaya koydu. Kendi şehri Kütahya ile özellikle bütünleşerek, son tahlilde sevgili Türkiye'sinin topyekûn *sosyal tarihine* ve kültürüne önemli katkılar sundu. Tabloları çoğunlukla realist (gerçekçi); mevzuları ise millî ve tarihî tonlamalar ile beziydi. Tasavvuf çeşnili bir anlayış da teşebbüslerinde büyük itici güç oluşturuyordu. Çeşitli kabiliyet ve gayretleriyle *hezarfen* (çok boyutlu/mârifetli) sıfatını ziyadesiyle hak ediyordu ki, uğraşları içinde çevre koruma ve tabiat değerlerinin takdiri, ayrı bir yer tutuyordu. İleri yaşında kendisine, parlak başarılarından dolayı öngörülen onursal doktora pâyesi; onun muhteşem hayat çizgisini gayet güzel bir biçimde tamamiyete ulaştırmıştır. O takdim merasiminde öylesine duygulanmıştır ki, göz pınarlarına sevinç yaşları dolmuştur! Onunki gibi bir hayat ne mükemmel, ne doludur! Hâsılı, *Maslow*'un önerdiği ihtiyaçlar ve güdülenmeler piramidinde en üst basamağa vâsıl olabilmiş, yani kendi kendisini gerçekleştirebilmiş müstesnâ bireylerden birisidir kendisi.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Yakupoğlu; Süheyl Ünver; Feyhaman Duran; Kütahya şehri; Resim; Ressam; Tablo; Tarih; Kültür; Neyzen; Sanat; Tezhip.

IN REMEMBRANCE OF PAINTER AHMET YAKUPOĞLU

Ahmet Yakupoğlu led a long, productive and efficient life. Besides artistic painting, he also dealt with classical Turkish music, miniature-art and Islamic book adornment activities. Always unpretentious; the mentioned artist in a sense

epitomized sincerity and integrity in his very personality, on one hand; while displaying exemplary perseverance and effective tinkering with ideas in the field of fine arts; on the other hand. Especially unifying with his home-city Kütahya, he had contributed a lot to the entire *social history* and culture of his beloved country, Turkey. His paintings were mostly realistic while the themes involved national and historical tints. A sufistic understanding used to constitute a great motor-force in his endeavors, as well. He thoroughly deserved the title of *polymath* with his manifold talents and efforts, which included environmental preservation and appreciation of pastoral values; among other things. At his advanced age, an honorary doctorate degree bestowed upon him to commemorate his outstanding achievements, had beautifully completed his splendid lifeline. The spirit moved him so much at the presentation ceremony that his eyes came to fill with tears! How perfectly-full is a life like his! Indeed, he is one of the exceptional individuals who had attained the uppermost level of self-actualization in the pyramidal hierarchy of needs and motivations proposed by *Maslow*.

Keywords: Ahmed Yakupoğlu; Süheyl Ünver; Feyhaman Duran; The city of Kütahya; Painting; Artistic Painter; Tableau; History; Culture; *Ney* (mystical flute)-player; fine art; book decoration.

GİRİŞ: Sanatçı İçin, *Eksantrik* (uçrak-kaçık) Sıfatı Şart Değildir!

Türkiye'nin en önemli sanatçılarından birisi muhakkak Ahmed Yakupoğlu'dur (1920-2016); zira kendisi millî kültürde ve sosyal tarihte muazzam izler bırakmıştır. Musikî, resim, tezhip, nakkaşlık, minyatür alanlardaki uğraşları üzerinden hizmetler sunmuştur. Mahallî düzeyde sanat kıpırdanışlarına da öncülük ederek, bölgesel güzellikleri yüceltmıştır. Kendisi; bizatihi dış görünüş açısından; kalıp-yargı (sterotip) tarz sanatçı profillerinden uzak mı uzak; mütevazı bir *halk tipi* oluşu hasebiyle, ayrıca müstesna bir sanatçı figürü oluşturmaktaydı. Ahrete irtihalinden bu yana geçen beş senede tanınmışlık derecesi, artış kaydetmiştir; etmektedir. (*Şöhret* kelimesi yersiz düşer; onun sevmediği bir kavram). Esasen bir kıymetin büyüklüğünü en iyi ölçüp biçen kıstaslardan biri zaman akışı değil midir? Üzerinden vakit geçtikçe kalıcılık unsuru sönmüyor ve bilâkis güçleniyorsa, pekişiyorsa; işte o denli değerlidir o söz konusu insan, oluşum, anlayış yahut müşahhas (somut) eser.

Yakupoğlu'nun bir âlâmet-i fârikası, serin havalarda başına geçirdiği yün örme başlığıydı. Kasket giydiği de çok olmuştur. Tipik ressam beresini hiç tercih etmemiştir lâkin. Pipo içmemiş, top sakal koymamıştır. Ölçülü bir kumral bıyık bırakmıştır yalnızca. “Bohem” hayat tarzı sürmemiştir. Bir aralık Paris'e takılıp geri gelenlerden değildir. (Bir İstanbul-ressamı olmakla beraber) doğma-büyme İstanbullu da değildir. {Bu noktada, anılan son iki özelliği (bohem takılma ve İstanbul çocukluğu) olumsuzlamıyoruz. Sadece durum tespiti bâbında yazıyoruz bu cümleleri. Meselâ bir *Fikret Muallâ* da; bu topraklardan fıskırmış, Türkiye'yi tanıtmış amma bambaşka bir “kulvardan” yürümüş fevkalâde ilginç ve ölümsüz bir ressamdır elbette. Psikşik sorunlar ve alkolizm ile boğuşarak nice tablolar vücuda getirmiştir! (*Nedim Gürsel*, kurgu ile gerçeği yoğurup kaleme aldığı, konusu *Venedik'te geçen romanında*, Ressam *Muallâ* üzerine geniş bilgi sunmuş; onun hallerini açıklamaya bakmıştır). Onunla akıl

hastanesinde bir aralık koğuş arkadaşlığı yapan, benzer sorunlardan mustarip *Neyzen Tevfik* de, ha keza, büyük bir kıymettir. *Nâzım Hikmet Ran*'ın Bursa hapishanesinden arkadaşı ressam *İbrahim Balaban* (1921-2019) —muhteşem uzunlukta bir ömür!— fikriyat (düşünyası) ve hayat tarzı açısından *Yakupoğlu*'ndan çok farklı bir diğer sanatçı figürü olarak dikkatimize gelir; kültür tarihideki imtiyazlı yerini o da kendine göre perçinler}.

Ammet Yakupoğlu'nun bir başka hususiyeti, bilhassa rahat anlarında daha da belirginleşen o tatlı İç-Batı-Ege şivesiydi. Belki bir çok sanatçıyla ortak paydası; *Ayvazoğlu*'nun (1999, 55) tespitiyle “başarısız” bir izdivaçtan sonra; bir müzeyi andıran, Türk uslubundaki evinde; yıllar yılı tek başına oturmasıdır diyebilir miyiz acaba? (Bir hanım için sanatçı bir eşe “katlanmak” o denli kolay değil galiba...). {*Evlâd-ı mânevîsi* bir kızı haricinde (İzmir’de mukim tezhip sanatçısı *Havva Sökmener* hanımefendi)} *Ressam*’ın çocukları da yoktur}.

Üretken Ömür Çizgisi

Derviş Paşa İlkokulu, ardından Kütahya Lisesi Orta ve Lise kısmını bitiren *Yakupoğlu* Devlet Güzel sanatlar Akademisi resim Bölümü’nden mezun oldu. Bu arada kendisini; minyatür, tezhip, ney dersleriyle de yetiştirdi. *Süheyl Ünver* hocasının (*) hâmiligi sayesinde çok başarılarla imza attı. Kütahya’ya döndükten sonra resim dışında müzecilikle de uğraşan Yakupoğlu, Vâcidiye Medresesi’nin kuruluş ve gelişiminde görev aldı —bu aralık, onun memuriyet yıllarıdır (Uluand 2014: 135)— 1964’de “Çalışel” soyadını, sülâle unvanı olan “Yakupoğlu” ile değiştirdi (*Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi blogundan* özet).

* *Ord. Prof. Dr. Ahmed Süheyl Ünver* 1898’de İstanbul-Haseki’de doğdu. Posta umum müdürünün oğludur. 1915’de girdiği Darülfünun Tıbbiyesi’ni bitirdi. Yurt dışı takviye eğitimi aldı. Dahiliye mütehasısı çıktı. Ord. Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden’in —Atatürk’e siroz teşhisini koyan hekimdir—asistanlığını yaptı. Tasavvuf ve İslâm Sanatları konularına ayrı bir ilgi duyup el yazmaları dahil, zengin kaynaklardan ve öğreticilerden beslendi. İlmî çalışmaları sonradan Tıp Tarihi ve Deontoloji istikametinde evrildi. Devrinin münevverleriyle samimî dostluklar kurdu. Bir inceleme için Kütahya’da bulunduğu sırada Genç Yakupoğlu’nu Vâhid Paşa Kütüphanesi’nde keşfeden ve hayat boyu rehberliğini ve desteğini esirgemeyen koruyucu figür, odur (Kural 2018’den özet).

RESİM. *Süheyl Hoca* (solda) Genç hekim (*S.Kural*’dan)(ortada) yaşlıca bir araştırmacı (bir arşivden) & (sağda) vefat ilânında.

RESİM. Genç Yakupoğlu, kendisini daima aileden biri telâkki eden Süheyl Ünver hocasının evinde (Dumlupınar Üni GSF Blogu)

RESİM. Yakupoğlu'nun, Kütahya'da Maltepe semtindeki evinin yanında inşa ettirip çinilerle bezediği mescit (Yapım yılı 1973) (Dumlupınar Üni. Güzel Sanatlar Fakültesi Blogu)

RESİM. Musikî meşkine & yapıcı sohbetlere gark olan evi (Yapım yılı 1972) (Dumlupınar GSF Blogu)

RESİM. 2006-2007 Açılış merasiminde kendisine *Dumlupınar* rektörü elinden fahrî doktora takdimiyle gerçekleşen, duygu yüklü yaşanmışlık (*Dumlupınar Güzel Sanatlar Fakltesi* resmî Blogu)

RESİM. Ebediyete seyahat (Dumlupınar GSF Blogu)

Ona El Veren Hocaların Sanatçı Yönleri & Üstündeki Tesirleri

“Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver sanatçı kişiliği ve yeteneğiyle yeşerttiği tezhip ve minyatür sanatının yanı sıra, suluboya resimleriyle de ün yapmıştır. Sanata olan sevgisi ve ilgisi, çevresinde dost bir ressam ve hattat grubunun oluşmasına yol açmıştır (Sarı & Sağdıç 2016: 313).

Genç Yakupoğlu'nun Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki hocası Feyhaman Bey ve tezhip-minyatür dalında fahrî-hocası Süheyl Bey olunca; onların sayesinde entellektüel çevrelere girdiği; döneminin diğer büyüklerini tanıyıp; güzel meclislerde sohbetler, teşvikler sayesinde ilim-irfan ile iyice yoğrulduğu ve o güzel aydın kıvamına ulaştığı söylenebilir. Aşağıdaki çok önemli fotoğraf bu noktada özet bilgi gibidir:

Göztepe'de Cevat Çulpan, Rauf Tuncav, Bedi Şehsuvaroğlu, Süheyl Ünver, Uğur Derman, Abdülkadir Noyan, Osman Ergin, Ahmet Yakupoğlu, Ali Sami Boyar, Macid Ayrıl.

RESİM. Ünver hocasının sayesinde Yakupoğlu, bir aydınlar grubuna nüfuz etmiş (Aktaran: Sarı & Sağdıç, 2016).

▪ **Resimdeki Şahsiyetler Hakkında Kısa Bilgiler**

- *Cevat Çulpan*= Sanat Tarihçisi
- *Rauf Tunçay*= Çini & seramik uzmanı {1954'de Topkapı Sarayı nakışhanesinde Bursa Yeşil Türbe'dekilerden modellediği çinilerle bir sergi açan aydın (Öncel, 25 /06/2021)}
- *Bedii N. Şehsuvaroğlu*= Hekim {1995'de DTCF'de lisansüstü hocam Prof. Dr. *Nejat Kaymaz*'a hazırladığım bir Cumhuriyet Tarihi dönem ödevinde, *Bedii* hocanın o sıra baskısı kolay bulunmayan *Atatürk'ün Sağlık Hayatı* başlıklı eserinden alıntılar “sükse” yapmıştı. *Kaymaz* hocam; bazı bilgileri ilkin bu ödev sayesinde edindiğini (*) takdirle & bilimsel dürüstlük içinde belirterek bendeniz-fakiri şaşırtmıştır ^{Yazar} }
- *Uğur Derman*= Eczacı, ebru sanatçısı, hattat, yazar
- *Abdülkadir Noyan*= Gülhane'de hocalık yapmış askerî tabip
- *Osman N. Ergin*= Belediyecilik uzmanı bürokrat (& sonradan vilâyet mektupçusu), kültür ve eğitim insanı
- *Ali Sami Boyar*= *Sanayi-i Nefise Mektebi'nin* (Güzel Sanatlar Akademisi'nin önceki adı) 1908 yılı birinci sıradaki mezunu. Ressam-grafiker & müzeci. *Süheyl Hoca*'nın dünyası içinde yer aldı. Cumhuriyetin ilk bankotlarının & pullarının üstündeki resimler onun kaleminden çıkmadır (Sarı & Sağdıç 2016: 317)
- *Macid Ayrıl*= Hattat. (Bilindiği üzere genç-*Ayrıl*'ın Gelibolu Cephesi'nde asker iken duvara yazdığı güzel hat parçasını gören *Yarbay Mustafa Kemâl*; yazının sahibini belirleyip, o yeteneği cepheden uzağa göndertiyor ki muharebede zayıflar arasında yer almasın. Yani yarbayı, onun yaşayakalıp hattatlığa devamını öngörmüş)

Daha başka isimler de söz konusu edilebilir. Meselâ *Büyük Şair Yahya Kemâl Beyatlı*, *Süheyl hocanın yakın dostlarından* (Sarı & Sağdıç 2016: 345). Yine udî-bestekâr *Şerif Muhittin Haydar Targan*'ın bir yağlı boya portresi, dostu *Feyhaman Bey*'in elinden çıkmadır [ve dostluklarına bir karinedir] (Nuri Özcan'a atıfla kaydeden Sarı & Sağdıç 2016: 344). Hz. Peygamber'in (S.A.V.) Hasan-torunu silsilesinden gelen bu zât; unutulmaz ses sanatçısı Safiye Aylâ hanımın eşidir.

* Cumhuriyetin kurucu babasının vücut sıhhati konusu bir tabu gibi yıllarca tabu gibi görülmüş; tedâvisinde bulunan hekimlerin hâtırat tutmaması için *tedbirler* getirilmiştir çünkü. Anılan kitapta ilginç bir pasaj şudur:

10 Kasım 1953 Salı günü *Etnoğrafya Müzesi*'nde *Ata*'nın [önceden tahnit edilmiş] nâ'sı,[inşası bitmiş] *Anıtkabir*'e nakil için yeni tabutuna konarken, Adli Tabip *Cahit Özen*'e bir komiser yanaşiyor. Dualar yazılı bir kâğıt veriyor. Hemşiresinden [Makbule Hanım] bir rica geldiğini söylüyor. Koyununa konsun diye. *Dr. Özen* bunu yapamayacağını, zira *Ata*'nın hayatta iken bu gibi şeylere kızdığını belirtiyor. Polis şefi de kâğıdı cebine koyup uzaklaşıyor (Şehsuvaroğlu 1981: 48-50'den özet).

{Eylül 2009'da *Ergun Hiçyılmaz*'ın takdimiyle gösterilen bir ekran belgeselinde *Safiye Aylâ* ele alınmıştır. Konservatuarın ilim heyeti başkanı *Muhittin Targan Bey*, kendisine, içkili yerlerde şarkı okumamak şartıyla izdivaç teklif edince; o da kendi şartını koymuş:

—“Siz de artık ava çıkmayacak, zavallı hayvanlara kıymayacaksınız!” (Aktaran: Çaya 2010: 22)}.

Yine ünlü astronom *Mehmet Fatin Gökmen* (1877-1955) (*) Ressam'ın hocası *Ahmed Süheyl Ünver* beyin üzerinde önemli etkiler bırakmıştır ve buradan da ilmen beslenen *Ünver*; bir bilim tarihçisi olarak Selçuklu-Osmanlı alanında tecrübî ilimlerin gelişimini incelemiştir. Bu arada başta İstanbul olmak üzere gezdiği her şehir için seyahat defterleri hazırlamış; bu defterleri şahsî intibaları, notlar ve gazete kesikleri, fotoğraflar, karakalem ve sulu boya resimler ekleyerek zenginleştirmiştir. El yazması defterlerinde *Evliya Çelebi* ile *Kâtib Çelebi*'yi birleştirdiği, onlarda olmayan görsel malzemeyi de kendi defterlerine taşıdığı görülür (Kural'dan özet 10 /06/ 2018).

RESİM. Ünver'in dostu & Yakupoğlu'nu DGSA'ndeki atelyesinden yetiştiren *Feyhaman Duran* (1886-1970). Paris'te izlenimcilik cereyanından etkilenmiştir. (Sarı & Sağdıç, 2016).

* Soyadı ile müsemma bu gökbilimci —ki o soyad cumhuriyetin kurucusundan armağandır— Kandilli Rasathanesi'nin (gözlemevi) tesis edicisi ve ilk müdürü sıfatıyla, Türk bilim tarihinde önem arz eder. Ünlü hümanist Fransız çocuk romanı *Küçük Prens*'te ismi zikredilmeden anılan şark bilgini de odur. Son Osmanlı döneminde katıldığı bir beynelmilel (uluslararası) kongrede doğulu kılığından ötürü, ona peşin hüküm besleyip lâfına kıymet bile vermezler batılı katılımcılar. Sonradan ülkesindeki kıyafet inkılabı sonrası aynı bilgin farklı giysiler içinde tekrar karşılarında zuhur ettiğinde, can kulağıyla dinleyeceklerdir aynı adamlar kendisini...Yazar

RESİM. Anılan çocuk romanından ilgili görseller.

RESİM. Feyhaman Bey hocası, Yakupoğlu'na tarihî temaları telkin eden büyüklerindendir. Duran'dan Hekimbaşı Behçet portresi (SOL KAREDE) (Aktaran: Sarı & Sağdıç, 2016). Bu Behçet Efendi'yi, erken Cumhuriyet dönemindeki Dr. Hulusi Behçet'le karıştırmamak lâzım gelir (SAĞ KAREDE, Yaygınağ).

RESİM. Orta-yaşlı-Yakupoğlu; başında kasket, önünde tuval, peyzaj çalışıyor (SOL KARE). Genç-Yakupoğlu, tezhip & minyatürü kendisine öğreten Süheyl Ünver hocasıyla birliktedir (SAĞ KARE). (Aktaran: Sarı & Sağdıç, 2016).

RESİM. Yakupoğlu'nun fırçasından eğitimci Osman Nuri Ergin (Aktaran: Sarı & Sağdıç: 2016).

O. Nuri Bey maaşlarını Belediye'den almış; ancak yüksek mekteplerde ikiz görevle ders okutmuş bir kültür adamıdır. Cumhuriyetin ilk nüfus sayımı (1927) öncesinde kendisine yüklenen tanzim çalışmalarını başarıyla ifâ etti. Mükerrer sokak adları vardı. (Nice *Hamam Sokağı* gibi. Onlara "Eski Hamam", "Acemoğlu hamam" — yani "yavru" Yeniçeri / Acemioğlu hamamı— gibi ayırt edici sıfatlar verdi). Çok sayıdaki gayri-Müslim semt adlarına da Türkçe karşılıklar buldu (*Tatavla*'dan *Kurtuluş*'a geçişim gibi). {Bir TRT-2 (Ocak 2021) programından aktaran: Çaya, 19 Ocak 2021)}.

RESİM. Bir diğer tarihî mevzu. *Unkapanı* güzergâhındaki cami. I. Abdülhâmid'in kadın efendisi Şebsefâ'nın, kaybettiği şehzadesi Mehmed anısına yaptırdığı mimarî eser (Aktaran: Sarı & Sağdıç: 2016).

İbn Sina'yı aşk hastalığını tedavi ederken tasvir eden minyatürü, yağlıboya çalışması Ahmet Yakupoğlu.

İbn Sina'yı temsil eden portre. Ahmet Yakupoğlu, yağlıboya tablo (74 x 50).

RESİM. İki adet bağıntılı tarihî konu: Bir minyatüre nâzire çalışması & ilgili âlimin temsilî portresi (Aktaran: Sarı & Sağdıç: 2016). **Özgün minyatür Semerkantlı Nizâmî-i Arûzî'nin (vefat tarihi 1157) ÇEHÂR MAKÂLE'sinde (چهار مقالة).** Eser; hükümdara lûzumlu dört *memurunu* tanımlar: Kâtip, şair, müneccim & tabip. (İSAM kitablığı).

Kayseri Gevher Nesibe Darü'sşifa'nın kuşbakışı görünümü. Ahmet Yakupoğlu, 1956 tarihli yağlıboya

RESİM. Yine bir tarih ve kültür hizmeti: Kayseri'deki *Darü'sşifa*'nın tasviri (Aktaran: Sarı & Sağdıç: 2016).

RESİM. İstisnâî bir sahne! Bu defalık, başında bir safari-şapka buluyoruz (Kubbealti.org.tr/ ahmet-yakupoglu [online]-sergisi)

RESİM. Neyzen & rebapsen sıfatları vardı. (Ney üflerkenki semâvî yüz ifadesine dikkat! ^{Yazar}) (Yaygınağ).

Kendisiyle Şerefledik ...

Zamanında Ressam'ın (*) akşam vakti irfan sohbetlerinden birine, dinleyici olarak katılmak nasip oldu. Güzel anlatımlara şahit olduk. Nefis bir musiki ziyafeti çektik. Dâveti ayarlayan harita mühendisi arkadaşşıma müteşekkirdim kaldım. O arkadaş sanatsever ve ince ruhluydu. O sıralar, teknik yan ödeme sayesinde eline geçen dolgunca mühendis aylığından sarf-ı nazar ederek, resmî bir muvafakat mârifetiyle, şehrin Kültür Bakanlığı'na bağlı sanat galerisine nakil olmak istiyordu. Çini ve tezhip işleri, koro çalışmaları gibi faaliyetler onu daha çok celbediyordu. Sevk evrakı bir aralık sürüncemede kalınca Ressam'a durumdan yakınmış. Ressam da ona acele edip bizatihî kendi değerini azaltmamasını öğütlemiş. Sabrın faziletinden dem vurmuş.

—“Talip olma! Matlup ol!” demiş.

Arkadaşım A. Yıldız, Ressam'ın çalışma ilkelerine de değinmişti. Eserlerinin birer minicik kopyasını da yapıp evdeki arşivine koyarmış. (Satılan bir tablo tümünden elden çıkmıyor bir bakıma yani! Bu noktada minyatürist yönü de harekete geçmiş olmalıdır. Orijinali dahi küçücük eserleri ayrıca vardır: “Müzehher Hanım'da [Süheyl Bey'in hanımı] Ahmet Ağabey'in beş-altı adet kartpostal boyunda, oya gibi işlenmiş eserini gördüm; yaşı ilerledikçe resim ebâdî da büyüdü. Bu tabii bir şeydir. Göz gidiyor...” (Uluand 2014: 158).

—2006'da Kalamış'daki Görüşmeden İzlenimler

Yukarıda bahsi geçen arkadaşımın, tekrar sevabıma gireceği varmış: Akademik alanda sosyal bilimlere yoğunlaştığımız bir ortamda ve esnâda; Ressam'ın İstanbul'da Süheyl Ünver hocanın kızı Gülbün Mesara'nın evinde misafirlikte bulunduğu haberini yetiştirdi. Dahası; bir görüşme bile düzenledi! (Sene 2006) Gülbün Hanımefendi'nin Kalamış'daki dairesine uzanarak Ressam'la doğrudan müşerref oldum. Vakt-i zamanında Kütahya'da bir akşam-meclisinde evine de ayağımın bastığını, girizgâh cümlesi yapınca, memnun oldu. Bendeniz-fakire sıcak baktı. (Bu görüşme üzerine o tarihte bir makale hazırladık ki, aşağıdaki bilgilerin bazıları, içerik bakımından kabaca o makaleye “passim / bütüne atıf” bâbında değinmeler sayılabilir).

—Ressam'ın Ağzından (Suallere Cevaben ve/veya Spontane) Replikler

—“Ben kitap resmetmeyi severim. Hemen mevzuu kafamda tecessüm ettirip resme dökerim. Nasreddin Hoca kitabında işte bunu yaptım” [Onun illüstratör yönü].

* Şehirde; hiç isim zikretmeksizin “ressam” dendiğinde Ahmet Yakupoğlu anlaşılırdı (ressamlığı, en öncelikli sıfatı ve sanatı). (İngilizce'de “bard” Rönesans dönemi gezgin destancıları niteler —Aradolu'daki halk ozanlarının bir nev'i mukabili— amma sadece “The Bard” deyince William Shakespeare anlaşılır (Harvard'ın tarih hocası Cemâl Kafadar bu bilgiyi, bir ekran sohbetinde, denk düşen bir vesileyle dile getirdi).^{Yazar}

RESİM. Nasreddin Hoca çizimlerinden ikisi (Mahmut Ayhan'ın tebliği 2014: 100).

—“Kucağımda resim çantası, resmedeceğim manzaranın karşısında bir yerlere otururum ve imzayı atmadan kalkmam!” [Yarım işten hoşlanmıyor. Bir tablo bir oturumda; mevzuun kalabalık, çetrefilli, zor oluşuna göre; iki—üç—dört saat alabilir. Bir defasında yağmura tutulmuş. Vapura binip mekânı terk edecekken hava açmış. O da dönüp eseri tamamlamış].

—“[İbrahim] *Çallı* (*) böyleydi (şişeden içme işareti). Ben de *Feyhaman Duran*’a yöneldim; amma *Çallı*, kendi [atelyesindeki] talebelerinden çok benimle meşgul olmuştur! Üçüncü atelyenin başında da *Hikmet Bey [Onat]* vardı. [*Onat* eski güverte subayı. Deniz Harp Okulu mezunu].

* Adli Antropolog *Mehmet Yaşar İşcan* hocamızın refakatinde küçük bir lisansüstü grubu hâlinde *Topkapı* mezarlığında inceleme yaparken *İbrahim Çallı*’nın kabrine rast geldik (Vefat tarihi 1960). Mezar taşı prizmatik değil, amorf (biçimsiz) idi. Demek bir büyük sanatçıya, öylesi sıra dışı bir taş uygun bulunmuş yakınlarınca... Yazar

RESİM. *İ. Çallı*’nın kabir taşı (Yaygınağ) & bir portresi (*R.E. Koçu*’nun *İstanbul Ansiklopedisi*’nden)

—“Bir kitabım (ihtiyat kaydıyla, 2002 basımı olanı anlıyorum) pahalı kuşeye basıldı amma iyi olmadı. Parlıyo’. Rengi bozuyo’. Ben öyle yeşil gullanmam [kullanmam]. [Önceki bir albümün samanlı / elyaflı kâğıdını övüyor. İçimden düşünüyorum. Renk âhenginden anlamayan biri duysa sanatçı kaprisine bağlar bu sözleri. Halbuki onun için ehemmiyetli bir teknik mesele. Esasında birazcık “şımarıklık” birilerine mübah sayılacaksa; o birileri, sanatçılardır. Ancak onlara yakışır şişkince bir egoyu gündelik denklemlere dahil eylemek. *Elif Şafak* da bir ekran sohbetinde; eseri oluşturma sürecinde benlik/*enâniyet* şişmesi olduğundan ve iş bitince yine yatışmasından dem vurmıştu bir zamanlar...].

—“Boğaziçi Albümünü hocam dünya gözüyle gördü; sevindi! ‘Kimsenin böyle bir kitabı yok’ dedi. [Bu albüm 1983 baskılı. *Süheyl Hoca* bu tarihten itibaren üç sene daha yaşamıştır. Diğer kitaplarına yetişememiştir merhum. Biraz *Freudvâri* bir yorumla, Ressam’ın hocasına ne denli güçlü bir bağlılık (ve hattâ bağımlılık) duyduğu çıkarımına varmak zor değil. Hocası vefat buyurduktan sonra bile...Hocasının takdiri, onun nezdinde takdirlerin en sağlamı...].

—“Bu zâtları eve *suret-i mahsusada* [özel olarak] dâvet edip resmettim. {Bunlar *Regârenk Kütahya* başlıklı albümünden renkli portre çalışmaları amma buradaki sayfalarda çalışmaların çoğu *natürmort* (cansız tabiat) yahut *peyzaj* (manzara). Kütahya Lisesi’nden resim öğretmenini *Remzi Koçak* portrelerden birisi. Ah, vefâlı talebe-Ahmet! Kütahya zeybeği ustalarından *Hâlid Şeran* ve *Gemiş Rıza Efe* başka iki karakter. Terzi *Hamdi Özeren* de orada. Ressamın tanışları hep nüktedan, hoşsohbet, olgun insanlar. Bazı karakalem desenler de var. Çoğu yine kendi ahbabları. Parklarda, kahvelerde çizmiş onları. Tezgâhı başında esnaflar da çizim *süjeleri* olmuşlar ona}.

RESİM. Karakalem çalışırken (SOL BÜYÜK KARE) (*Yıldız*’ın tebliği 2014:15) Mahallî kişilere dair çizimler: 1=*Nuri Çavuş* 2=Mahallesinin muhteremi *Hacı Ali* 3=Terzi ustası *Talât Bahşi* 4=Tandır başında *Rukiye Abla* 5= Sayacı *Mahmut Usta* & pirinçten muştası (*Rengârenk Kütahya*) (SAĞ, PARÇALI KARE)

—“*Kasap Isıkçı, Kunduracı/Sayacı Mahmut Usta*, dağdan merkebiyle piynar odunu indirip satan gariban *Apili*, Çavdarhisar’da [Emet ilçesinin beldesi] gözleme pişiren *Rukiye Abla*, Alayunt’taki [merkeze bağlı bir köy] *Türkmen...*” [Hepsi kendisiyle eşit platformda, senli benli olduğu insanlar. Kafamda bir çağrışım oluşuyor: Nâzım’ın eseri *Memleketimden İnsan Manzaraları* ile bir koşutluk! Şairin sözle başardığının aynısını bu ressam çizgiyle yapmış sanki. Belki fark, daha mahallî ölçekte kalmasıdır...].

—“*Âşık Nuri* nargilesini cebinde taşırdı. Marpuçunu değil, tamamını! Nargilesinin şişesi ufakçaydı tabii. Bir zamk şişesinden ayarlamış. Cepleri dersin, ona uygun büyükçe kesim!” [Biraz tuhafıkları, gariplikleri olanlara daha çok ilgi duyup yanaşıyor gibi. Sanatçı mizacı ne de olsa...].

—Hele bunlardan ikisi arasında (iki figür gösteriyor) acayip bir beraberlik vardı. Hem geçinemezlerdi hem de ayrı kalamazlardı! Biri daima diğerine takılıp kızdırırdı. Meselâ biri derdi: ‘Aslında senin sokağına *garılar sokağı demek* lâzım!’ [*karılar sokağı demek* lâzım]. Diğeri altta kalır mı? ‘Senin sokağına da *pözivenk [peze**nk] sokağı demek* lâzım!’ [Bunları anlatırken yüzünde beliren tatlı, âdetâ çocuksu bir gülümseme, onu daha da sevimli kılıyor!].

{İngilizce’de *ritual insult* (küttörenselle hakaret) denen bu alaylı, hattâ küfürlü takılma meselesi bendiniz için öteden beri bir zihnî meşguliyettir. Yatılı öğrenciyken aramıza karışan kimi gündüzlülerin buna tanık olunca hem şaşırıp hem imrendiklerini çok görmüşümdür. Gündüzlülerin sırları varken; bizim yoktu. Bizim kadar sargın (*cohesive*), bütünleşik değildiler. Bizde de kimi gururlular “ağzını topla!” vb. gibi azar yoluyla *böyle* yaklaşımları men ederlerdi amma keffâretini, tümünden dışlanarak ağırca öderlerdi...

Tuğgeneral oğlu (şimdi Elk. Müh.) anlatmıştı. Paşa-babası bir akşam villa-lojmanda (görev konutu) birkaç eski devresini —onlar albay rütbesinde kalmışlar— ağırlıyor. Geç vakitlere dek erkekler meclisi askerî mektep yıllarını yâd’ediyor. Bizimkinin uyku sersemi kulağına bir cümle takılıyor:

—“Ulan *daly*r*k*, sonunda paşalığı yakaladın!”

Çocuk afallıyor fakat “pederin devresi nezdinde sevildiği” çıkarımıyla duygulanıyor da...

Yaş ile toplumsal rol / mevki büyüdükçe, eski sövgülü takılmalar anılarda daha da özlenir, lezzetlenir! Nakledildiğine göre Atatürk bir akşam Florya Köşkü’nden kalkıp Harbiyeli iken takıldığı taverna’ya uzanıyor. Tam kalkacakken “eyvah, yanıma para almamışım!” nağmesi yapıyor. Eskilerdeki gibi tavernacıya “sonra verirsin be Kemâl!” dedirtecek aklınca... Lâkin köprüünün altından onca sular geçmiş ve özdenetim sahibi akıllı esnaf, bu *numaraya gelmiyor* tabii.}.

{Uzun süre beraberlik ve kimi mahrumiyetleri bölüşüm belli bir yakınlığı, hattâ yüz göz oluşu köpürtür. Tehlikeye açık/ incinebilir (*vulnerable*) hallere ilişkin ortaklıklar da katmerli dostluk getirir... *William Diehl* bir romanında bunu polisler özelinde çok keskin ifadelerle dillendirir. *Georgia* eyaletinin *Dunetown* kentinde (sanal yerleşim merkezi) amansız çeteler türemiş. Yolsuzlukların, suçların bini bi’ para. Federal ajan *Jake Kilmer* güvenilir bir çekirdek kanun adamı kadrosu toparlıyor. Bu kararlı grupta birbirine yaslanmak en geçerli kaide. Birbirini sevmelidir herkes. Öyle de olur. Özel isimler bile atlanır. Onların yerine lâkaplar prim yapar. Çirkin bile olsa bu takma adların bazısı, gene fark etmez. (İstihbarattaki kod adı karşılığı bir oluşum değil bu. Sırf samimiyetten. Şeffaf bir içtenlikten ileri gelir bu durum):

Salvatore—Senin pederin Tijuana'da bir umumhanede yerleri süpürüyor olmalıymış!

Zapata—Sen asıl kendine bak! Kulağındaki o küpe, seni ibn*den başka neye benzetiyor ki!

Şefleri Dutch niye müdahale edip zapt-ı rabta almıyor bunları diye hayret ederken; Zapata kıs kıs sırtmaya başladı. Salvatore da gürültüyle gülmeye koyuldu. Tek-kulak-Charlie ise tebessüm etti.

Birden işin farkına vardım! Dikenli-tel mizahıydı bu! Vietnam'da çatışma ortamında çok yaşadık bu halleri. Büyük bir eşitleyici, bütünleştiricidir bu tarz bir konuşma. Bizler kafadarız. Birimizin diğerine itimadı noksansızdır. Bu atışma sırf bizim imtiyazımızdır. Başkası ulaşamaz, yaşayamaz böylesi bir savaş yoldaşlığını, ayrıcalığını! İşte metin arkasında gizli mesaj tastamam budur! Gerilim altında erkekçe bir beraberlik. Burada hakaret, sövgü bir iltifat niyetine söylenir; merhaba yerine kaim olur ancak ve ancak! (Diehl 1984: 35, Çev. Yazar)}.

RESİM. Yerli filmde inşaat işçisi (İlyas Salman oynuyor), köyden gelmiş eşine takılıyor! (Tasarım: Yazar)

{Ressam'ın sohbeti beni nerelere almış götürmüş! Çok ilgi duyduğum bu kavramı, kafacığım işlemlemeye başlamış meğerse oracıkta. Silkinip şimdiki zamana ve mekâna dönüveriyorum tekrar!

Şimdi sohbetin güzel akışından yüz bularak ona baba mesleğini soruyorum ki benim ona ne kadar kapıldığımı gösterir. Çocukken bütün arkadaşlarımla baba mesleğini bilirdim. Bilmiyorsam sorardım. Zaman içinde bir öteleme. Onu da arkadaş ve akran mesabesinde addetme... Tabii şuuraltından...

Bu noktaya değinen matbu kayıt hiç yoktu. Tecessüsü kabarmıştı yazarın. Sözlü-yazılı suskunluk perdesine iftiharla dalıyordu ve sualinin cevabını alıyordu görüşmeci: Ressamın pederi, son dönem Osmanlı Devleti'nin bir zaptiye çavuşuymuş. *Tavşanlı* sancağında vazife yapmış [çocukluğumuzun aktörü Orhan Günşiray'ın memleketi]. Ressam uygulanıyor; duraksıyor ve devam ediyor konuşmasına. Dürüst ama sert bir görevliymiş pederi. Günün birinde beldenin en namlı genç külhanbeylerinden bir tanesi ona şöyle demiş. "Haddizatında bizler çok azgındık, havai adamlar idik evvelinde. Bizleri en nihayet zapt-ü rapta alarak toparlayan da sen oldun işte Çavuş!" (Çaya, June 2015. Pages 516-517), Tekrar Türkçe'ye Çev.Yazar }.

—*Biraz da Musiki Sohbeti İzlenimleri*

—“On sekiz neyzen yetiştirdim. Şah üflediler. Doksan santimlik şah neyleri kullandılar”.

—“Bir aralık yoğun şekilde konserler verdik.”

—“Kütahya'yı ziyaret eden üst düzey heyetlere de konser verdiğimiz oldu. O sıralar bir telefonla cem ediyordum arkadaşları!”

—“Bizde on dört şah ney, yanıda iki-üç klasik rebap oluyordu. İki tamburumuz vardı. Santur ve kudüm de vardı...” [Bir konserde dinleyicinin olumlu tepkisine kapılmışlar; cûşa gelmişler! Programı uzattıkça uzatmışlar. Misafirleri yemeğe geciktirmişler].

—“O konserler vesilesiyle Kütahya'nın adını bütün yurttaki dalgalandırdık!” {Ne güzel bir yakıştırma. Bir bayrak işlevi nispet ediyor şehrine. O kadar kuvvetli bir aynîleşme (özdeşleşme) seziliyor bu cümleden...}.

—“Allah bize bunları nasip etti!” (Bu kaderci cümle hasbıhalin bitiş mührü yerine geçiyor).

—*ANILAN MÜLÂKATTAN GÖRSELLER*

RESİM. Kendi hazırladığı albümüne bakarken (Foto: *Makalenin yazarı*, 2006).

RESİMLER. Ricamız istikametinde kanapede poz (ÜST KARE). Sohbetin koyu bir ânında beraberce poz (ALT KARE). (Her iki çekim: Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in kızı & ağırlayan ev sahibesi Gülbün Ünver Mesara, 2006).

RESİMLER. Mülâkatçı & bu makalenin yazarı vedâ “moduna” girmiş (ÜST KARE) (Çekim: *Gülbün Hanımefendi*, 2006) & ricamız uyarınca; baba-dostu-Yakupoğlu, âlicenap ev sahibesiyle poz verirken (ALT KARE) (Çekim: *Mülâkatçı & bu makalenin yazarı*, 2006).

SONUÇ

“Suların Ressamı”, “derviş-meşrep Ressam”, *Ayvazoğlu*’nun deyişiyle “son Hezarfen” (*polymath* / farklı yetenekleri haiz kişi) gibi bir çok pâyenin hakikatlı sahibiydi *Ahmed Yakupoğlu*. Ney talebelerinden *Uğurel* (06 Ekim 2016) hocasını “atabek” diye netelendirir. (Osmanlı’da sancakbeyi şehzâdeyi geleceğe hazırlayan “lala paşa”nın Selçuklu’daki karşılığı; *atabey* yahut *atabeg* de denir). Bestekâr *Cinuçen Tanrıkorur*; seneler önce —*kendisini zaman zaman çeken şehzâdeler beldesi* diye nitelediği— Kütahya’da verdiği (bizim de dinlediğimiz) bir konferansta; ziyaret tablosu hediye eden *Ressam*’a sahneden teşekkürlerini gönderirken; onun sıfatlarını; “ressam, neyzen, rebapsen” diye sıralamıştır. Rebap ustasıydı da aynı zamanda *Yakupoğlu*.

Modern resim akımlarına (kübizm, sürrealizm vs.) meyletmemiş olması, hocalarının telkiniyle tarih mevzularına odaklaşmasından ileri gelir. Bir de çevrecilik boyutundan. *Ayvazoğlu*’nun (1999: 53, 55) dediği gibi “bakmış ki, bütün Türkiye’de olduğu gibi, Kütahya’yı Kütahya yapan güzellikler de [betonlaşma doğrultusunda] büyük bir hızla yok oluyor; sarılmış boyaya ve fırçaya; bu güzellikleri yok olmadan önce [gerçek halleriyle] tuvaline aktarabilmek için zamanla amansız bir yarışa girmiştir. *Yelice Dağı* eteklerindeki yirmi bin dönümden fazla arazinin bir çam korusuna dönmesi için verdiği örnek mücadeleyi de hatırlamak gerekir. O bir Boğaziçi peyzajcısıdır aynı zamanda. Birçok seneler, birkaç aylığına muntazaman İstanbul’a gelerek (*); firûze renkli bu su yolunun eşsiz güzelliklerini realistçe amma musiki ve minyatür estetiğine dayalı bir şiirsellik duygusuyla yumuşatarak tablolarına aktarmıştır”.

Buna rağmen onu, tastamam fotoğraf kesinliğinde bir ressam gibi düşünmek doğruluktan şaşan bir indirgemecilik olur. *Süheyl Ünver* hocanın kızı müzehhibe (hanım süsleme sanatçısı) *Gülbün Mesara*, bir röportajında (2019 Şubatı) şöyle der: “Gûya Ahmet Bey Boğaz resmi yaparmış ancak resimde köprü falan yok. ‘Hani köprü nerde?’ diye sorduklarında ‘çizmedim efendim onu’ dermiş. Tahayyülünde nasıl görmek ve dahi insanlara nasıl göstermek istiyorsa öyle yapıyor yani. Fakat ne de olsa tüm bu olan biten kötülükleri, çirkinlikleri de görüyorlar bu ‘güzele meftûn insanlar ve bu acı, o hayâl güçlerini törpülüyor, bir çeşit çalışma azmi veriyor onlara” (aktaran: Ayhan, 13 Şubat 2019).

RESİM. Ahi Erbasan Mezarlığı’nda istirahatgâhı & Dumlupınar yerleşkesinde adına açılan müze (Yaygınâğ).

* İstanbul’a geldiğinde *Ünver* hocasının evinde kalırdı. *Süheyl Ünver*, *Yakupoğlu*’na yazdığı mektuplarda “Aziz Ahmed’im”, “Benim fahrî oğlum”, “Kütahyalı kâmil insan”, “Ressam cânımız” gibi sevgi dolu hitâbetlerde bulunurdu (*Ahmed Güner Sayar*’a atfen kaydeden Sarı & Sağdıç, 2016: 331).

KAYNAKÇA

- “Ahmet Yakupoğlu (1920-2016)” [Bilgileri], *Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Online Blogu*, Kütahya.
- Ayhan, Mahmut (2014). “Ahmet Yakupoğlu’nun Minyatürlerinde Figür & Mekân İlişkisi”, Mercin, Levent (Ed.): *Ahmet Yakupoğlu Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Dumlupınar Üniversitesi Basımevi, Kütahya, ss. 98-102.
- Ayhan, Mehmet Emre (13 Şubat 2019). “Kızı Gülbün Mesara’nın Dilinden Süheyl Ünver” (dijitalize edilmiş makale).
- Ayvazoğlu, Beşir (1999). *Defterimde Kırk Sûret*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Çaya, Sinan (2007). “Kütahyalı bir Sanatçı & Resim Anlayışı”, *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı 17, Konya, ss. 245-255.
- (2010). *Kara Avcılığında Yasakların Çiğnenmesi*, (M. Yaşar İşcan’ın danışmanlığında) doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Cerrahpaşa, İstanbul.
- (June 2015). “Different Attitudes in Different Regions Aimed at Military Personnel in Turkey” in *Sociology Study*, Vol. 5, No. 6, David Publishing Company, Libertyville-Illinois, USA, ss. 510-518.
- (19 Mart 2021). “Eğitim Sosyolojisi Açısından Uzaktan Eğitim” (tebliğ), *Uzaktan Eğitim Sempozyumu: Sorunlar, Çözümler, Fırsatlar*; İstinye Üniversitesi, Cevizlibağ, İstanbul.
- Derman, M. Uğur (2014). “Hâtıralarla Ahmet Yakupoğlu”, Mercin, Levent (Ed.): *Ahmet Yakupoğlu Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Dumlupınar Üniversitesi Basımevi, Kütahya, ss. 160-161.
- Diehl, William (1984). *Hooligans*, Ballantine Books, New York
- Gürsel, Nedim (2001). *Les turbans de Venise*, Éditions du Seuil, Paris.
- Kural, Said (10 Haziran 2018). “Ahmed Süheyl Ünver Biyografisi” (dijitalize makale).
- Öncel, Naci Cem (25 Haziran 2021). “1954’te Hürriyet Gazetesi’nde...” (dijitalize makale).
- Ran, Nâzım Hikmet (1966, 1987). *Memleketimden İnsan Manzaraları: Şiirler 5*, Yedinci Basım, Adam Yayıncılık, İstanbul.
- Sarı, Hatice Nil & Sağdıç, Elif (03-04 Haziran 2016). “Süheyl Ünver’e Ressam Dostlarından Bâki Kalan Eserler”, İzgöer, Ahmet Zeki & Çekin, Murat D., Ed.: *İkinci Sağlık Tarihi & Müzeciliği Sempozyumu*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Kitap No. 42, İstanbul, ss. 313-348.
- Saint-Exupéry, Antoine de (1943). *Le petit prince*, Éditions Gallimard, Paris.
- Şehsuvaroğlu, Bedi (Şubat 1981). *Atatürk’ün Sağlık Hayatı*, Hür Yayın A.Ş., Cağaloğlu-İstanbul.

- Yakupoğlu, Ahmet (1983). *Ahmet Yakupoğlu'nun Fırçasından Boğaziçi*, Türk Petrol Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul.
- (1991). *Rengârenk Kütahya*, Türk Petrol Vakfı Kültür Yayınları, İstanbul.
- (2002). *Resimde İstanbul & İstanbul Ressamı Ahmet Yakupoğlu*, Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- (1999). *Minyatürlerle Nasrettin Hoca*, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları No.28, Konya.
- Uluand, Sinan (2014) “Tanıdığım Ahmet Yakupoğlu”, Mercin, Levent (Ed.): *Ahmet Yakupoğlu Sempozyumu Bildiri Kitabı* , Dumlupınar Üniversitesi Basımevi, Kütahya, ss. 156-159.
- Yıldız, Ahmet (2014). “Ahmet Yakupoğlu'nun Hayatından Kesitler”, Mercin, Levent (Ed.): *Ahmet Yakupoğlu Sempozyumu Bildiri Kitabı* , Dumlupınar Üniversitesi Basımevi, Kütahya, ss. 11-29.